

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

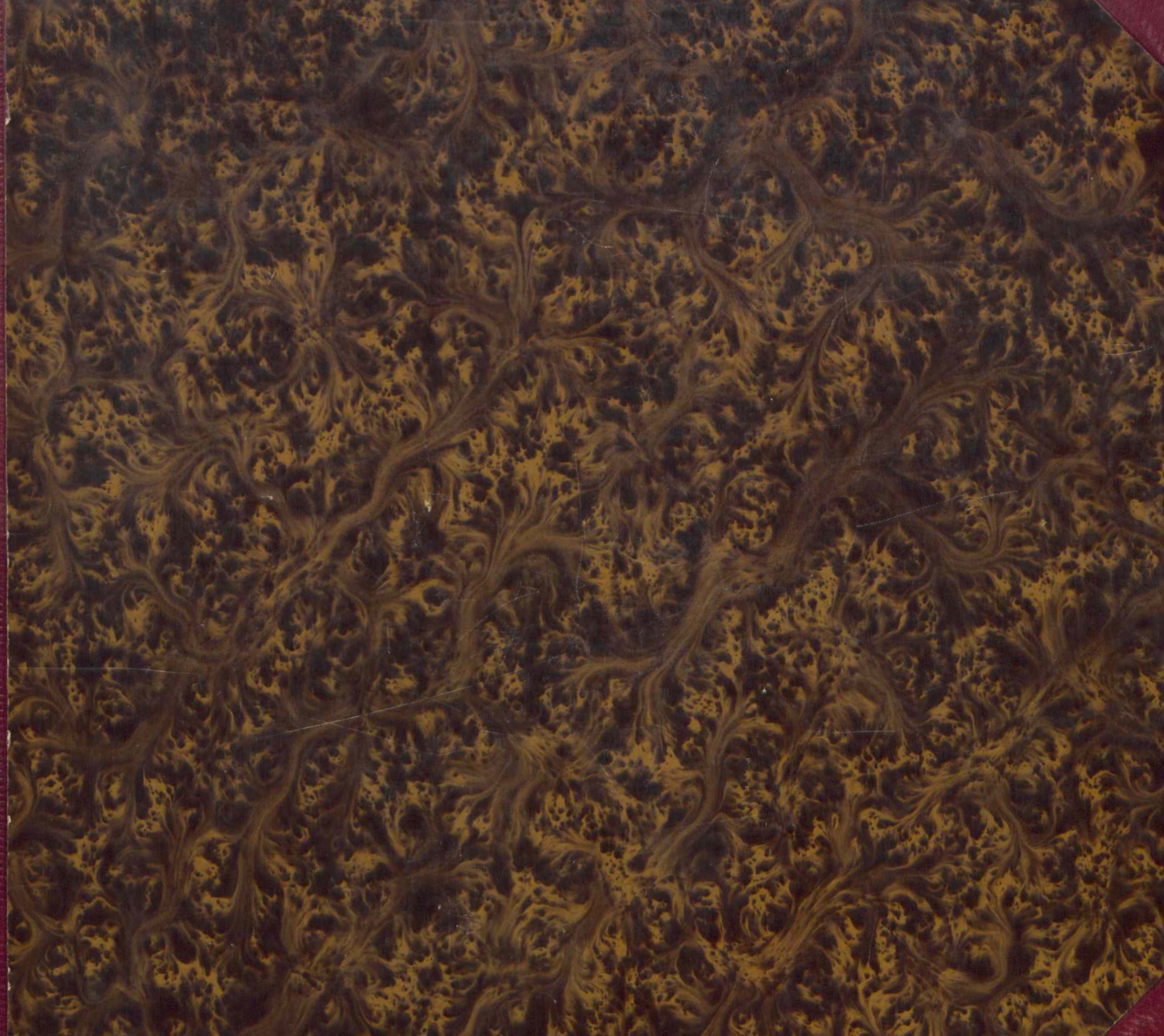
Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

F. E. Schindler del.

C. A. Færevik sculp.

J. W. Neuber & Koenigsmann lith.

VEMMETOFTE

i Sælland.

VIEMMETOFTE

i Sælland.

I den paa Naturkjonheder rige sydsøstlige Del af Sælland, omgivet af Skove, der imod Nord og Vest adskille den fra Spiellerup og flere Landebøyer, og imod Syd fra Estranden ved Præsts Bugt, ligger den gamle Herregaard Bemmetofte i Præsts Amt og Faxe Herred. Læt østen om Hovedgaardens Bygninger løber den saakaldte Helle Bæk eller Hellig Bæk, den sydlige Del af Stevns Åa, som ved sit Udløb i Præsts Bugt danner Grænsen imellem Faxe og Stevns Herreder. Bemmetofte, hvis æltre Form er Bemetoft, er dannet af Mandonabnet Bemund og Toft eller Tomt, en aaben Plads eller Hyggeplads. I Spiellerup Sogn laa oprindelig Landebøyen Bemetoft, og her fandtes i den første Halvdel af det 14de Hundrebaar en Herregaard, der tilhørte Rigsraaden og Ridderen Jens Dvesen, som ibl. a. ogsaa ejede en Del af Byen Malms og var forlenet med to staaende Herreder. Han synes at have været meget imod Skaanes Afstaaelse til den svenske Konge Magnus Smek, hvisaarfag han maatte overlade denne sit fæste Slot Lindeholm i Skaane. I Aaret 1349 holdtes der Skifte efter ham imellem hans to Døtre Mænd, Hr. Niels Hal af Højby og Johan Lavrensen, af hvilke den sidst nævnte, han der førte en Øriv i sit Vaaben, blev Hovedejer af Bemmetofte Gaard. Han levede endnu i Aaret 1364, og hans Arving blev Hr. Jens Andersen, der var en Søn af Anders Jensen og Fru Johanne Nielsdatter Brok; hans fæderne Gaard var Estrup eller Gammel-Estrup, som nu i en lang Aarrække havde Ejere tilfælles med Bemmetofte. Hr. Jens Andersens, hvis Efterkommere optog Navnet Brok, opnaaede en høj Alder og døde 1408. Hans Søn Jens Jensen til Klavsholm havde nogle Aar i Forvejen mistet Livet ved Drab; Gjærningsmanden var Jens Nielsen af Knudbjerg, Dø, der ejede Bemmetofte umiddelbart efter Hr. Jens Andersen, vides ikke; men henimod og efter Midten af det 15de Hundrebaar tilhørte Gaarden Fru

Johanne Nielsdatter, der var gift med den mægtige Rigsraad Hr. Oluf Arzelsen Thott til Ballø; hun døde barnløs 1461, efter at have overladt ham Halvdel af sit Forbøgs. Ved Skiftet efter hende, hvilket afholdtes 1472, blev Lage Esgesen Brok, hvis Fader var hendes Broderføn, Bemmetoftes Ejer. Han var en af de værste Bødselmænd i sin Tid og er især bekendt ved sine Fejder med Hr. Otte Nielsen og hans Søn Hr. Erik Ottesen (Rosentrands) til Bjørnholm (Højholm). Ved Faxe Herreds Ting tog han 1508 Raahævedsbreve paa Bemmetofte Gaard og Skove. Han døde kort efter.

I sit andet Ægteskab med Fru Kirstine Høg, hvis Fader var Rigsraad Peder Høg til Esker, havde han Sønnen Niels Brok, der tillige med sin Søster Ibe arvede Bemmetofte. Den sidst nævnte giftede sig med Hr. Trub Ulfstamb til Thorup (i Skaane), der endelig i Aaret 1529 mistede Gaardens Bygninger og Tilliggende med sin Hustrus Broder. Bemmetofte Borggaard var den Gang omgivet af en Grav, indenfor hvilken der først kom en Ringmur og derpaa en Mælle dobbelte Vælde. Til Borggaardens hørte to Forthuse; de to Hovedbygninger ventte imod Sønden og Vesten. Først 1531 mistedes Røssøret og Kvegsbesætningen. Kort efter døde Fru Ibe. Niels Brok var en af de Adelsmænd, der længst vedbleve at være Christiern den anden tro; thi først to Dage efter Frederik den første Hylsbinding i Viborg i Marts 1523 sendte han Kongen sit Opsigelsesbrev. Han siger heri, at Hertug Frederik tvinger ham til at opsiges Kongen Huldskab, Mandskab (Trofskab) og Tjeneste, hvilket han ganske sørgende gjør. Hvis han havde kunnet komme til Kongen, vidte han have været meget for dennes Sag. Man havde truet ham med, at dersom han ikke kom til Hertugen, da skulde de hertugelige Folk nok komme til ham. Niels Brok daubt

VEMMETOFTTE

i Sælland.

aldrig den ny Konges Yndest; han fik af denne istun de vesterkjste Herreder Udborg og Hind til Len og blev først Rigstraad 1530. Han saldt i Kampen imod Skipper Klement ved Soenstrup i Oktober 1534. Efter ham tilhørte hans Del af Vemmetofte hans Enke Fru Iytte Pødebust, hvis Forældre vare Hr. Prebbjörn Pødebust til Vosborg og Kjørup og Fru Anne Gyldestjerne. 3 Mars 1535 fik hun af Grev Christoffer af Stenborg Beskræmmebrev for Vemmetofte og for Præsten i Spjellerup. Fru Ide Brof havde forlabt denne Verden 1531 eller 1532, og Hr. Trub Ulfstænd gifte sig derpaa med en rig svensk Enke Fru Gørild Fabersdatter, med hvem han fik store Gøder. Disse beslaglægdes imidlertid fort efter af Kong Gustav, fordi Hr. Trub under et Ophold i Skaane havde ladet sig forlede til at hylde Grev Christoffer. Han var Lensmand paa Varberg Slot, og da han nu forelsbig havde sluttet sig til Lybækkerne, blev han her nogle Uger belejret af de Svenske, indtil K. Lars Wille, Lensmand paa Bahus, i Veghndelsen af 1535 fik mæglet en Stiltand inellem de stridende indtil næste Paaste. Kort i Forvejen havde den lybste Øverste Markus Meier lanbet i Sælland med 3 Fæmniker Knægte og derfra gaaet over til Skaane, hvor Lybækkerne for Alvor vilde angribe de Svenske. Den staaenst Adel saldt imidlertid fra Grevens og forenede sig med de Svenske; Markus Meier, der traf sig tilbage til Helsingborg, maatte her overgive sig, og man førte ham nu til Varberg Slot, der da hvoerfen tilhørte Sverige eller Danmark. Hr. Trub havde gjort flere Forsøg paa at faa sin Hustru og sine Børn frigivne, og han vilde gerne overgive Varberg Slot til de Svenske eller de Danste; men Borgerne i Byen, der vare Lybækkerne hengivne, forebyggede dette. Da den fangne Øverste kom dertil, var der megen Splid inellem Lensmanden og Borgerne, og hin var ulfok nok til at tage den snebige Lybækker til Mægler. Tilshyneladende opfyldte han det ham tilbelle Hvoero, men samtibid behjttede han Lejligheden til at stifte en Sammenførgelse inmod Lensmanden, og nu gjorde han sig selv til Herre over Slottet. For ikke at komme i Fangenskab saa Hr. Trub sig nødt til at flygte og lade sin Hustru og sine Børn blive tilbage paa Slottet. Hans Standsfæller og Frænder underslottede ham snart jaalunde, at han kunde belejre Varberg By, som overgav sig efter et halvt Aars Forsøb; men ikke før i Maj 1536 maatte den trolose Markus Meier overgive Fæstningen, efter at Christian den tredie havde sendt en Flaade, der afflar de belejrede Hjælp fra Søfiden. Hr. Trub Ulfstænd blev nu atter Høvedsmand paa Varberg, og ham paalagdes det at lade udføre de over

Markus Meier og hans medshybdige iblandt Varbergs Borgere fælede Dødbomme, et Hvoero, der næppe har været ham imod. Ligesom han før under Frederik den første havde nybt megen Anseelse som Rigstraad, saaledes fik han ogsaa meget vigtige Sager at afgjøre under Christian den tredie. Tillige med Christoffer Hvitfeldt gif han 1537 med en Flaade til Norge for at bemppe nogle der opvakte Uroligheder, og han førte derfra Bisop Mogens af Hammer som Fange til Kjøbenhavn. 1540 var han atter i Sverige for at underhandle med Kong Gustav ligesom tidligere under Frederik den første, og 1542—44 havde han Overbefalingen over en Flaade, der krydsede i Vesterhavet imod Hollænderne. Han døde i November 1545 og fik sit sidste Hvilested i Lund's Domkirke. Fru Gørild havde med sin anden Mand havde en Søn, gifte sig tredie Gang med Hr. Lage Brahe til Krageholm (i Skaane), en Søn af Axel Brahe og Fru Anne Brof, den afdøde Fru Ides Halosøster; Hr. Axel Brahe havde paa Grund af dette Giftermaal været Medejer af Vemmetofte. Imellem Hr. Trub Ulfstænds fire Søner af første Ægtefælskab og deres Frænde, der nu havde ægtet deres Stifmoder, var Forholdet ingenlunde venstabeligt, og den gjensidige Uvillie inellem Hr. Lage Brahe og den ældste af Hr. Trubs Søner Navn maatte tage Haandfæstning af dem imod hinanden, d. e. Løste om, at den ene ikke skulde lægge voldsom Haand paa den anden. Da Dronning Dorothea 1548 lefsagede sin Datter Fruken Anne til Saxen, hvor hun skulde holde Bryllup med Hertugen, vare Hr. Lage Brahe og hans Stifføn Niels med. Paa Tilbagevejen døde det unge Menneste, og efter Moberens Døste skulde han stædes til Hvile ved sin Faders Side. Til Forbederden vilde Stiffaderen imidlertid hvoerfen indbyde Lage Ulfstænd eller hans Brødre, og den først nævnte lod nu udsprede det Rygte, at Hr. Lage Brahe havde volbet Drenge's Død ved at lade ham hvore paa en Bondevogn om Natten; Bognen havde da enten vættet, eller og var et Spygelse kommet ud om Natten af Skoven og havde shyet ham til Døde. Da Rygfyet var kommet ind i Domkirken, gif Lage Ulfstænd og en af hans Brødre berind og lobe spørge Hr. Lage Brahe, om det var deres Broder Niels, som laa der, og de fik da Underretning om, hvoerledes det havde gaaet til fra først til sidst. Lage Ulfstænd vilde ikke nojes dermed; han holdt tillige med sin Broder og sine Svanbe Risten med Magt tilbage, da de andre vilde sænke den i Graven; saaledes tiltvang han sig, at den blev aabnet, og de saa da, at deres Broder var død af Pest. Denne uhyggelige Strid frem-

VEMMETOFTTE

i Sælland.

kalbte en Retsdag, hvis Udfald blev, at Hr. Lage Brahe 1541 ved Kongens og Rigsrådets Dom frifjendtes for den oven nævnte Belydning, og Lage Ulfstænd ligeledes for hans Frændes Tilskale, efterjom han hvoerken havde draget Sværd eller Kniv imod ham, men ifkun givet onde Ord og modtaget lignende igjen. I Dommen siges der intet om det uføsmelige i en flig Fremfærd ved en Sigbaare og i Kirken. Fru Hytte Pødebuß, der anden Gang giftebe sig med Knud Gylbenstjerne, som havde været Hyns sidste katholske Bisfop, var i sit Ægteskab med Niels Brof Mober til to Børn, Sønnen Lage og Datteren Margrete. Til Formyndere udnævntes deres Faders Halbroder, den bekjendte Jørgen Lykke til Diergaard, hvis Mober var den 1542 afdøde Fru Kirstine Høg, der som Gule havde giftet sig med Hr. Peder Lykke til Hvervinge. Lage Brof, der 1544 overtog Vemmetofte, giftebe sig fire eller fem Aar derefter med Jomfru Margrete Wille, ligesom hans Søster med Jørgen Wille; disse Søsterbedes Førelde vare Hr. Esge Wille til Svanholm og Fru Sofie Jørgens Ulfstænd om endelige Skifte imellem Lage Brof og Jens Trudsen Ulfstænd om Vemmetofte Marker og Skove sandt Sted 1559, hvorved den første fik be to Trebiedebe, den sidste en Trebiedebe. Med nogle af sine Naaboe, saasom Fru Ibe Munk til Kottersholm (Rosendal), Fru Else Skave til Gjordestov og Hr. Anders Wille til Sjøholm havde Lage Brof Retskræfter, saaledes med den sidste om, hvorvidt en Vej til Sjøholm var asfar eller ikke. 1550 tilkjenbtes der baade Hr. Anders Willes Hustru Fru Anne Lykke og hendes Broder Hr. Jørgen Lykke Ret til Aro i Vemmetofte efter Fru Kirstine Høg, og derved forbedredes ikke Forholdet imellem Lage Brof og Hr. Anders Wille. Paa Vemmetofte havde Lage Brof i flere Aar en Høgeb ved Raon Iver Ørsøn, som var ham utro, og som, da hans Utrofskab opbagedes, tog sin Tilflugt til en Troldboind Margrete Iydes, for at denne skulde forgjøre hans Husbonde saaledes, at hans Brede imod Høgeben ophørte. Dette kom for Dagens Lyg, og Herremanden lod da Høgeben sætte i Værn; men Iver Ørsøn gjorde Indsigelse herimod, i det han paastod, at han var af adelig Byrd, hvilket han imidlertid slet ikke kunde gøbtgjøre, og som Følge heraf bemte Retten ham strax fra Riket, hvilken Dom fuldblyrdebes 1557. Iver Ørsøn havde ladet Præsten Hr. Hans i Karise gjemme 300 Dalere og 8 Skøstøer, hvilket Hr. Herluf Trølle som Befalingsmand over Sællands Stift gjorde Krav paa som Kronens Ejenbom; men Karet efter tilkjenbte Landsbtinget Lage Brof disse Midler. Efter at have været Hoffinde i nogle Aar

blev Lage Brof 1559 Lensmand paa Tryggevælde, 1560 paa Hølbæk og 1563 paa Børbingsborg Slot. Kun saa Maaneber havde han ogsaa det sidste Len. Sjøvaarskrigen udbrød paa denne Tid, om Vinteren 1564 gif Lage til Hæren, og han fik et dødeligt Saar i Slaget ved Svarteraa, hvor han kæmpede som Hændrit ved den staaflte Rytterfane; han døde i Halmstak den 4be Novbr. 1565, 14 Dage efter Slaget. Hans Frænde og Medjeer Jens Trudsen fandt ligeledes Døden i denne Krig, i det han den 28de Juli 1566 som anden Befalingsmand paa Viceamiralshibet "Hannibal" druskede under en voldsom Storm paa Sullands Red tillige med en stor Mængde Danste; 11 Krigsskibe gif i det hele til Grund. Han havde 1552 faaet Saltø og 1564 Njøbenhavs Len. Hans Hustru var Fru Elisabeth Wille, Datter af Klavs Wille til Lyngegaard og Fru Elisabeth Ulfstænd; da han døde barnløs, arbebe hans Broder Niels Trudsen hans Del af Vemmetofte. Denne var gift med Fru Margrete Skave, Datter af Herluf Skave til Gøstildstrup og Fru Anne Brahe. 1557 blev han Lensmand paa Møn, 1566 paa Vordingborg og døde i Oktober 1575; hans Hustru overlevede ham ifkun en Dag. De efterlobe en Datter Sofie, der arbebe Faberens Del af Vemmetofte.

Lage Brof efterlod sig Sønerne Niels og Esge, af hvilke den sidste, der var født paa Vemmetofte Aulcasten 1560, ved Faberens Død endnu ikke var fem Aar gammel. Da han havde naaet det 14de Aar, sendte Fru Margrete begge Sønerne, der hidtil havde nydt Undervisning hjemme, til Universitetet i Strasburg, hvor de studerede fire Aar, indtil der udbrød Pest i Øyen, og den ældre af Brøderne saidt som Offer derfor; et Aars Tid efter vendte den yngre hjem. Før hans Tilbagekomst havde Moberen 1578 skiftet Vemmetofte med Herluf Skave, der var sin Datterdatters Børge. Jomfru Sofie Ulfstænd giftebe sig med Klavs Pødebuß til Krapperrup (i Skaane), som derved blev Eier af Vemmetoftes ene Trebiedebe. Ved hint Skifte var Grunden ved Rabegaarden ikke delt imellem de paagældende saaledes som Vorgegaarden, hvilket fremkalbte en Retskrætte 1594, i det Klavs Pødebuß, der ikke nøjagtigt kjenbte Sammenhængen, paastod, at Fru Margrete have opført et Fæhus paa noget af den Grund, som tilhørte ham; men Landsbtinget gav Fruen Ret. Fru Margrete Wille døde i Maj 1595. Hendes Søn Esge Brof, der hidtil havde ejet Sammel-Østrup, fik nu ogsaa Vemmetofte, hvis Ene-ejer han nogen Tid efter blev, i det Klavs Pødebuß strax solgte ham sin Del af Gaardens Bygninger og 1599 og 1600 ligeledes sin Del af dens Marker, Skove og Bøndergøds; af det sidste udgjorde 6 Gaarde i Spjellerup

VEMMETOFTTE

i Sælland.

3 Gde. i Sneffelstrup, 5 Gde. i Vemmetofte By (Spjellerup Sogn), 1 Gaard og 1 Mølle i Bibebe, 1 Gaard i Føge, 2 Gde. i Riesenbrup, 2 Gde. i Stubberup og 1 Gaard i Værlose (Føge Sogn) hans Trediebel. I Høsten 1596 fik Esge Brof det store Dronningborg Len, hvortil hørte Randers By og 7 Herreder; til Medlem af Rigsraadet var han udnævnt et Par Maaneer i Forvejen, og han var en af de Rigsraader, Christian den fjerde havde mest Tillid til, en Udmærkelse, han i høj Grad fortjente. 1601 vare han og Karl Bryhffe Kongens Sendemænd i Moskva, 1605 var han med Manderup Parsberg i Sagen ligeledes i Statens Vennde, og han lebsjede Kongen 1606 til England. Krigskommissær var han ved Hæren under Krigen 1611 og 1612, og han var en af de fire Rigsraader, der underhandlede om og understredte Freden i Knærøb. Da Kongen 1623 drog til Århusbagen i Brunsvig, hvor han til Danmarks store Ulykke lovede at deltage i Tredieaarskrigen, var Esge Brof en af de Rigsraader, som lebsjede ham. Dsaa fulgte han sædvanlig med Kongen, naar denne gik til Norge for at holde Herredag. 3 Maret 1588 trolovede han sig med Janfru Christense Biffert, der var født 1561 og Datter af Rigsraad Axel Biffert til Biffertsholm og Fru Anne Lindenov; deres Bryllup stod i Juli 1589 paa Njgge Raadhus. Ved denne Lejlighed overtraadtes en Aftens af 1586, der forbød Dans, medens man endnu sad til Bords, og Brudgommen fik derfor et Maningsbrev af de Rigsraader, der forestode Regeringen under Kongens Mindreaarighe. 3 sit Ægtefæll havde han syv Døtre, af hvilke Somfru Sytte ægtede Jørgen Skeel til Høget, der ved dette Siftermaal efter hendes Faders Død blev Ejer af Gammel-Østrup; to andre Døtre, Somfruene Berete og Lisbeth, bleve gifte, den første med Tygge Brahe til Matrup, den anden med Frans Lyffe til Dvergaard. 3 en Alder af 15 Aar havde Datteren Margrete trolovet sig med Sten Rosenparre til Ballø; men denne faldt Aaret efter (1612) i Krigen, og hans unge Brud fulgte ham i Graven 1615. Sønnen Lage Brof boede i sin Ungdoms Vaar under et Ophold i Paris 1619. Den fromme Fru Christense blev efter Sønnens Død meget ihjellig, og den 3die Martz 1624 døde hun paa Dronningborg Slot. Hendes trofaste Ægtefælle, der heller ikke havde haft nogen stærk Helbred, men 161. a. lidt af Njefagthed og Koldehge, overlevede hende ifkun til den 15de December 1625; han døde paa Dronningborg Slot og var den sidste Mand af sin gamle, ansete Æt.

Esge Brof har efterladt sig et højt mærkeligt Bidrag til sin Eids

Histories fine Stribkalendarer, hvoraf hidtil fem ere komne frem for Dagens Lys; de indbefolde Optegnelser, der ifkun vare bestemte til hans eget Brug. Deraf lærer man bl. a. at kjende hans Liv som Godejer. 3 medens han ikke brød sig om Hestetilleg, tog han sig meget af sin Studiehandel. Sine magre Studie indkjøbte han om Høsten for en Pris af 10 til 12 Rdlr. for Parret, det samme som en Arbejdshest kostede, og henimod Vaaren folgte han dem dels til Hamborg, dels til Kjøbenhavn. Sit Korn solgte han ifær til Hollænderne, saaledes 1612 1000 Tønder Rug for 1350 Rdlr. (b. c. Specier), og 1622 86 Tønder 10 Eder. Malt for 2290 Rdlr. 4 Mark. Sit Agerbrug ydede han megen Opmærksomhed; han optegner saaledes 1613, at han den 10de Maj saæde Byg og den 25de og 26de Oktober Rug paa Gammel-Østrup; 1608 sendte han sine Folk paa Thorum Raadegaard 1 Ede. Al, da de den 7de Septemder havde opskaaet (afmejet) Kornet, og den 27de August 1622 var han paa Hveringholm, hvor Kornet den Dag blev indtaget. Hans bedste Afspredelse var Jagten, nemlig Udslugter, og Harejagten. Kun sjælden havde han nogen med sig paa de mindre Udslugter, som han foretog i de store Kær og kun undtagelsesvis i Kraftstove eller paa Marter, saa ofte som Vårstiden tillod det, og der intet ellers var til Hinder derfor. Paa sin store Jagt havde han et talrigt Følge med sig og var da fraværende flere Dage i Mad. 1608 jog han saaledes 21 Dage; den sidste Dag, den 21de December, sendte han sine Folk hjem med Hundene, saa snart de 10 Dages Jagt var forbi, og den følgende Dag kom han selv; 15 Heste havde han med sig. Dette Aars Udbytte var 47 Kæve, 35 Hærer og 7 Raadbyr. 3fle mindre Omby havde han for sine Fiskerier, ifær Kærpe-, Øjbede- og Aborrefiskeriet; for en øde Gaard fik han en Gang i 3nfæstning 200 Gjedder, og en Fisker maatte en anden Gang hde ham 500 Gjedder og 500 Aborrer i Steben for en Pengebøde. Hvad hans Husholdning angaar, ser man, at han brugte en stor Mængde Salt- og Ferskvands-Fisk, og at han en enkelt Gang selv har kjøbt 4 Al Silb paa Torvet og strax givet dem til sin Kjeldevend; ellers lod han i Almindelighed indkjøbe og nedfatte Silb i Ribe. Af Randers-Vej fik han 1608 14 Estr. dels som Gave, dels for 6 Mark eller 1 Læs Hø Stykkest; deraf gav han sine Venner i Rigsraadet nogle. En Mængde forskjellige Sorter Al, baade dansk og tysk, og af Vine ifær fransk og rhinsk Vin indkjøbtes til Husholdningen. For Kolonialvarer, Peber, 3ngesjær, Rosiner m. m. gav han en Gang 53 Rdlr., og af Sutter fik han et Aar 35 Toppe fra Kjøbenhavn, hvorfor han gav 25 Rdlr. Af disse Dagbøger ser man, at

VEMMETOFTE

i Sælland.

Esge Brof var en sparsommelig og nøje regnende Mand; men man ser ogsaa, at han kunde være meget rundbaaudet. En Gang, da han havde opholdt sig 8 Dage i Bergen, og hans Vært ingen Regning vilde give ham, gav han Verten 22 Rdlr. (Specier), Værtinden 2 Rosenobler, Pigerne 2 Rdlr. og Koffen 2 Rdlr. Esge Wille gav ham en Gang en Hest, og Karlen, der førte den, fik da 10 Rdlr. i Grimepenge. Af hans Optegnelser faar man ogsaa Unberretning om den Tids Klædebragt. Hattene vare ikke kostbare, da han ansøver som en almindelig Pris 2—3 Rdlr.; men desto dyrere vare Hattabaandene, i det et saadant, som han gav sin Datters Mand Frans Lykke, kostede ham 50 Rdlr. eller mere. Hans Trøje og Venklæder vare af Silke-grovgroen, om sin Hals bar han en Guldkæde, og til sin Trøje lod han gjøre Guldknapper og endog emailleerede Guldknapper med Diamanter i Enderne. Hans Rustning kostede ham 70 Rdlr., da han slutte drage til Hæren som Krigskommissær. Af Udgifter til Fru Christensens Pynt omtales en Fløjels Raabe, en Guldkæde som Tegn paa den aabelige Værdighed, en Ring til 70 Rdlr. og et Smykke til 160 Rdlr., næmlig et libet „Jesu Naam“ med 49 Diamanter med en lille Krone ovenpaa; det kostbareste Stykke var Perlehen, og en saadan betalte han en Gang med 433 Rdlr. Hesteholbet var meget betydeligt. Fru Christense havde sit eget Seletøj, der var til 4 Heste, og hvori der var 426 Fod Sølv. Ved højtidelige Lejligheder førte han og hans Hustru i en Karm, og deres Døtre bog efter i en anden. Datteren Verete havde, da hun var 12 Aar gammel, en liben sort Hest, efterfom det var sæbvanligt, at aabelige Kvinder rede, og hans Søn havde 5 Heste. Ved Gilder var det den Gang almindeligt at drifte stærkt, og disse Dagbøger indeholde mangen en Optegnelse derom. Man ser deraf, at sliig Drukkenskab ikke var hans Hst; thi naar han var ene, tog han sig aldrig „et Kus“, og i sine ældre Aar synes han aldeles at have afholdt sig deraf. Af Dagbøgerne faar man ogsaa et yderligere Vidnesbyrd om, hvorlunde Christian den fjerde foregik Adelen med sit Eksempl; thi netop naar han var tilstede, gif det værst til. Hviilken Fortjæl var der ikke ogsaa i den Henseende paa denne Konge og den store samtidige svenske Konge Gustav Adolf, der ikke selv kunde finde sig i sliige Driftelag, men altid lod en af sine Generaler eller Hofmænd, som havde Hst til Drif, træde i sit Sted. Naar Kongen var med, spillede der ogsaa meget højt; en Gang tabte Esge Brof 600 Daler, en anden Gang 400 Daler til Kongen. Uførlige Udbrag af disse Dagbøger findes i „Vemmetofstes Historie“ af Chr. S. Brasch.

Efter Esge Brofs Hæbengang beltes hans Hæregaarde imellem hans Døtres Mænd, og Vemmetofte tilfaldt Lyge Brahe til Mattrup, der var gift med Fru Verete Brof. Han var født den 1ste Januar 1593 og Søn af Axel Brahe til Evedgaard og Fru Kirsten Hardenberg, hans Hustru var født 1601, og deres Bryllup stod paa Viborg Raadhus 1618. Lyge Brahe fik 1619 Stivehus og 1632 Tryggvebølle Len, og fra denne Tid af boede han mest paa Vemmetofte. Hans fromme Hustru, der havde haft et Kapel paa Mattrup, fik nu ogsaa et saadant oprettet paa Vemmetofte (1630), og her holdt Præsten i Spjellerup Hr. Niels Pedersen flere Gange ugelig Gudstjeneste for hende. Dette Kapel, som er hvalvet og endnu er Klosters Kirke, optager den søndre Ende af den nederste Etage i den østre Kirke. Oven over Kapellet findes en Sal, der tidligere var Bræverstue, og deri staaer en sijn Sandstens Kamin, 3/4 Alen bred og 5/4 Alen høj; den er ligeledes fra deres Tid og har Ardstallet 1637. Fru Verete Brof forlod denne Verden i en ung Alder; thi hun naaede ikke til 38te Aar. I Begyndelsen af 1639 var hun kommen til Kjøbenhavn fra en Rejse til Skaane, hvor hendes Mand ogsaa havde Ejenemme. Tilfhyeladende befandt hun sig vel med Undtagelse af nogen Øjvaghed. Hun henvendte sig da til en Løge Tancred; men dennes Rur forværede hendes Tilstand i en betænkelig Grad, hvisaarsag hendes Mand hentebe den naavnkunbige Professor Ole Worm, der nu forestrev helt andre Midler og fik hende saa vibt helbredet, at hun kunde rejse til Vemmetofte med sin Mand. Da hun imidlertid vedblev at sole sig svag, vilde hendes Mand føre Sag imod sin flette Løge, men dog først oppbeie hendes Nedkomst. Denne sandt Sted i Stutningen af Juli, og de tilstedeværende haabede, at Fruen vilde kunne leve; men dette Haab naarede hun ikke selv, og hendes Anelse opfyldtes; thi den 4de August (1639) omstiftede hun Tiden med Øvigeben. Før sin Død fik hun sin sørgende Mand til at love, at han vilde stifte et Legat paa 500 Rdlr. til Gavn for fattige i den Vemmetofte nærmeste Kjøbsted (Kjøge), hvilket gif for sig i December s. A. Ved Mattrup havde Fru Verete selv nogle Aar i Forbejen stiftet en Skole for Vønderbørn, en af de første Landskøbstoler hos os. Biskop Jesper Brochmand har i sin Tale ved hendes Baare levende skildret hendes christelige Fromhed og hendes oppbyggelige Endeligt. Sagen imod Tancred havde ingen videre Følger for denne, og efter et Aars Forløb fulgte Lyge Brahe sin Hustru i Graven. Han havde megen Sans for videnskabelige Styker især Astronomi, hvortil den Omstændighed, at han var opfaldt efter sin store Farbroder, maatte tilflynde

VEMMETOFTE

i Sælland.

ham. Hans og hans Hustruus Støu stæbtes til den sidste Hvile i St. Mortens Kirke i Randers. Paa de store Godser, Tyge Brahe ejede, og som han eller hans Hustru havde arvet, og hvis Hartkorn var 2,902 Tdr., hvilede der en Gælt af 180,000 Rdlr., hvoraf Renten var 10,000 Rdlr. (Specier). Følgen heraf var, at Arvingene tilbels gif fra Arv og Gælt efter ham, og Vemmetofte fulgtes af Hr. Jørgen Brahe til Hvedholm og Falk Gjøe, af hvilte den først nævnte var Tyge Brahes Søstnebarn, den anden hans Søster søn.

Kjøberen var den rige Holger Rosenkrands til Demmestrup og Glimminge. Han oprettede et Hospital ved Vemmetofte for sex fattige med en Kapital af 1,000 Rdlr. til 6 af Hundrede, ligesom han tidligere havde stiftet et Hospital i Ronne paa Bornholm, hvor han nogle Aar var Lensmand, og et andet ved sin Herregaard Glimminge i Skaane. Hver af Degnene i de Sogne, hvori hans Hovedgaard laa, fik af ham 10 Rdlr. aarlig for des stiftigere at læse for Ungdommen, og ved hver af disse Gaarde fik tre fattige sin Ugefost. Han var født 1586 og døde 1647. Hans sidste Hustru var Fru Karen Krabbe, hvis Forældre vare Tage Krabbe til Jordberg (i Skaane) og Fru Sofie Friis. Som Enke efter Johan Friis til Ørsted Kloster havde hun inden sit andet Giftermaal (1641) kjøbt Halvdelen af Vemmetofte af Hr. Palle Rosenkrands, Holgers Broder, af sin sidste afsdøde Mand havde hun faaet den anden Halvdel af Gaarden for sin Livstid og ejede saaledes nu hele Vemmetofte. 3 Aaret 1649 stiftede hun et Legat paa 200 Rdlr. til 6 af Hundrede som Løn til en Stofelærer i Spjellerup. Med Fru Anne Kamek, til Virholm (Vøenborg) i Nørre-Jærnløse Sogn og Tønne Juul til Sogaard havde hun en Retsfag om Kalds- og Herlighedretten til Kvandløse Kirke (i Mervløse Herred), som er Annefirkte til Nørre-Jærnløse. Først 1662 afgjordes denne Sag ved Højesteretsdom, og det saaledes, at Esge Drotts Arvinge skulde inden tre Maanedes Forløb fremlægge Vidnesbyrd om hans Ret til denne Herlighed, for at det da nærmere kunde afgjøres, hvem Kaldsretten tilkom. Kort for denne Dom affagdes, var Fru Karen Krabbe død i Maj 1662. Hendes Halvdel af Vemmetofte arvedes af hendes Broder Hr. Iver Krabbe til Gunderslevholm, og den anden Halvdel af Hr. Niels Troille til Trøllholm (Hollsteinborg), der var gift med Holger Rosenkrands's Datter Fru Helle Rosenkrands, hvis Moder var hans første Hustru Fru Lene Gylbenfjerne. Afherede 1663 fik Hr. Iver Krabbe ved Kjøb ogsaa den Halvdel af Gaarden. Denne Mand var født paa Øivids Kloster (i

Skaane) i Marts 1602, og siden August 1628 havde han været gift med Fru Karen Marzvin. Han var en af de Rigraaber, der mest talte for Krigen 1657, og ved dens Udbrud ubnævntes han til General i Norge. Snart viste han, at han var dette Raad voksen. Den store svenske Kriger Gustav Horn blev, da han faldt ind i Skaane, flagen af ham ved Hjerta og nødt til at forlade Landet, hvorpaa Hr. Iver Krabbe vendte tilbage til Norge, gjorde Indfald i Trænteland og Hærjebalen og forenede disse Landstrækninger igjen for en kort Tid med Norge. Efter Freden i Roskilde maatte Hr. Iver Krabbe som svensk Godsejer sværge Karl den tiende Lydigbed og kunde derfor ikke siden delstoge i Krigen. Den svenske Sendemand Magnus Durel, der søgte at formaa ham til at tage svensk Tjeneste, gjorde sin Regering opmærksom paa, at han kunde skade Sverige saare meget, hvis han blev den skaanske Adels Hoved. Sin troede let at kunne vinde ham for Sverige, i det han stolede paa den Harme, Hr. Iver og de andre danske Adelsmænd maatte føle ved at se Tyskere indfatte i de højeste Æmbeder. Her harmedes Hr. Iver Krabbe over, at ikke han selv, men Tyskeren v. Schack havde opnaaet den højeste militære Værdighed; som en af de ældste Rigraaber og som en bygtig dansk General havde han Ret til Marzens Æmbede. Umibertid forlod han dog ikke sit Fædrelands Tjeneste, men blev 1661 Stattholder i Norge. Denne vigtige Stilling maatte han efter to Aars Forløb forlade, da Kongen gav den til en af sine Slagfæresvinner, og Hr. Iver drog nu til Gunderslevholm, hvor han døde den 30te Oktober 1666. Hans Enke Fru Karen Marzvin ejede derpaa Vemmetofte indtil sin Død i September 1680. Aaret efter tilfaldt Gaarden hendes Døtre Fru Anne Sofie Krabbe, Enke efter Christian Urne til Søbysgaard, og Fru Margrete Krabbe, der fort efter sin Moders Død blev Enke; hendes første Mand var Bjørn Ulfeld til Raabelev (død 1656), og anden Gang var hun gift med Erik Rosenkrands til Rosenholm. Paa denne Tid omtales Kalkgruberne ved Fage som en indbringende Ejendom; Hovedgaarden var bortforpagtet, og de den Gang haardt medtagne og slet frebede Skove vare inddele i tre „Stovløber-Paaløb.“ 3 Juni 1694 folgte Søstrene Vemmetofte for en Pris af 25 Rdlr. for hver Tønde Hartkorn Gaard og Gods efter den ny Matrikel (af 1688), for Stykket af 80 Rper, som medfulgte, gaves der 8 Sildr., og det foregaaende Aars Rugsaf 49½ Tdr. betaltes efter Kapitalstaxt. Hovedgaardens Ager og Engs Hartkorn var 73 Tdr. 2 Strp. 3 Fod. 2 Alb. og Skovstylden 10 Tdr. 5 Strp. 2 Fod., Bøndergodsets Ager og Engs Hartkorn 515 Tdr. 2 Strp. 3 Fod. 2

VEMMETOFTTE

i Sælland.

Alb., Skovslyden 26 Tdr. 4 Strp. og Møllestylden 8 Tdr. 2 Strp. Gøstet udgjorde 13 Gaarde, 17 Huse og 1 Mølle i og ved Bemmetofte By, 8 Gde. og 2 Huse i Sneffelstrup, 17 Gde., 11 Huse og 1 Mølle i og ved Spjellerup, 6 Gde., 1 Hus og 1 Mølle i Bivebe, 2 Gde. og 1 Hus i Ebbestov, 11 Gde. og 5 Huse i Stubberup, 6 Gde. i Ridsendrup, 2 Gde. og 9 Huse i Faxe, 2 Gde. i Taagerup, 4 Gde. og 1 Hus i Lørøje, 5 Gde. og 2 Huse i Smerup, 3 Gde. i Magleby og 1 Gd. i Holtug. Kjøbesummen var 22,224 Rdr. 3 Mk. 13 Sk., hvortil dog kræges 1,200 Rdr., der som Holger Rosenfrands's og hans Hustru's Legater bleve staaende i Gaarden. Fra nu af tilhørte Bemmetofte ikke mere noget Medlem af den danske Adel, og i Steben for Moberkmaalet kom nu dets Arvefjende Lyften i det mindste for en meget lang Tid paa Højlandet i denne gamle Herregaard, som til Gjengælds og den Ære i en Del Aar at vorde kaldet Stot.

Den ny Gjerinde af Bemmetofte var nemlig Christian den fentes Dronning Charlotte Amalie, der saa usofjert har faaet Ros for sin Danstid; hun var til visse bedre end de fleste andre tyffjødte Dronninger, vort Land har haft, hun attraaede maaste at være dansk, om det havde været hende muligt; men det gif hende som saa mange andre tyffjødte kongelige Personer, det tyffe Hjerte kunde ikke vorde dansk. Og hvorebes skal man vente, at tyffjødte Dronninger kunne vorde danske, naar de indfødte Konger intet dansk Hjærtelag have. Sin hele Fortrolighed gav hun til sine tyffe Randsmænd, hendes Hoffiat var saa godt som helt tyll, og om hun end maaste nogenlunde kunde tale Dansk, saa førtes hendes Dreuevgling hun paa Tyll og Fransk; hyppige og lange Rejser foretog hun til sit Fædreland. Hidtil havde Danmark ubeluttende været hjemstøgt af tyffe Ruffianere; hun vilde nu ogsaa staffe sine Trosskæller, de Reformerte, Del i af den Hertilighed, der her ventede paa tyffe hystellige og adelige Personer. Paa Bemmetofte havde hun i Sinde at stiftet et Præsentloster for en Abbedisse og mindst syv Præstener, hvortil de fleste skulde være tyffe Reformerte; nærmest Afgang hertil havde hendes Hofpræstener, der paa en nær vare tyffe Reformerte, og dernæst andre tyffe Damer; efter hendes daværende Hofdamers dødelige Afgang maatte ifkun en Treiebiedel være Reformerte. Kvinder af den danske og norske Nation skulde dog ogsaa have Afgang til Klosteret. Denne Indretning var paatænkt 1711; men den Gang udførtes den ikke. Hidtil havde Bemmetofte By staaet ved Siden af Hovedgaarden; men næppe havde Dronningen ejet denne Gaard to Aar, før end Byen dets Stæbne med saa mange andre Landsbyer paa sin Tid. Her-

ved sit Hovedgaarden 400 Tdr. Agerland i Steben for 200 Tdr., og dens hele Hartkorn blev nu 150 Tdr.; men 13 Bøndefamilier fik jordløse. Huse i Steben for sine Gaarde, og Husene stode kun saa længe, til Deboerne vare udbøde eller bortfjødte. Disse Bønder i det mindste havde ikke synderlig Aarsag til Glæde over at have faaet en tyll Dronning til Hestskab i Steben for to indfødte adelige Fruer. At neblægge Bønderbyer yndede Dronningen særdeles; saaledes nedbrød hun den store Randsby Sørup i Magleby Sogn og lagde den under Gjordslev og Søholm, hvilke Herregaarde ogsaa tilhørte hende. Til saaledes at forandre ufrut til frit Hartkorn fik hun med største Lethed sin Ægteherres Tilladelse, om det end her Gang tilføjedes: „kun for denne Gang og uden Konsekvens for hvem det og kunde være herefter.“ Det var jo paa en meget næm Maade at give hende Oprejning for den Tilfidsfættelse, hun maatte taale med Hensyn til sine helligste Rettigheder som Hustru. Sine Hovedgaarde havde Dronningen bortforpagtet, og sine Gøbber lod hun styre ved Ridsfogeder, der stode under en Randsinpektør, som igjen maatte adlyde Rabinetssekretæren, ligesom denne tilfidsit Hofmarskalken. Waade af sine Forpagtere og sine Forvaltere krævede hun strengt Regnskab; var der nogen Mistanke om Uredelighed i deres Færd, lod hun denne undersøge, ligesom hun og lod uopante dem for sine Retskrav, hvis de tillode sig Enhverier. Paa Bemmetofte maatte Forpagteren hve Hø og Halm frit til hendes Heste, naar hun opholdt sig der, og Værelserne i 2den og 3die Etage i det store Hus i Vorgegaarden skulde han altid holde rene, for at hun kunde benytte dem, naar hun vilde. At Bøndernes Aar ikke vare bedre paa hendes Gøbber end paa de allerfleste andre, ses deraf, at Alterstaden baade hos Præstere og Forvaltere efter hendes Død var meget stor, og der foretoges vidtløftige Undersøggelser for at udfinde Aarsagerne dertil. Charlotte Amalie døde paa Charlottenborg den 27de Mars 1714, Maanedsdagen før end hun vilde have fylbt det 64de Aar.

Ved Skiftet efter Enkedronningen arvede hendes Søn Prinds Karl Bemmetofte med 151 Tdr. 2 Strp. „ Fdb. 1 Alb. Ager og Engs Hartkorn og Skov- og Møllestyld 13 Tdr. 5 Strp. 1 Fdb. 1 Alb., fri Hovedgaardsstøgt, og 542 Tdr. 3 Strp. 3 Fdb. ufrut Ager og Engs Hartkorn og 33 Tdr. 6 Strp. 3 Fdb. 1 Alb. Skov- og Møllestyld; det hele var vurderet til 32,207 Rdr. 3 Mk. 5 Sk. Hertil kom Højstrup, en gammel Herregaard, der fra 1620 havde været neblagt som saadan, men var gjenoprettet af Charlotte Amalie; den fri Hovedgaardsstøgt Ager og Eng var 44 Tdr. 7 Strp. 1 Fdb. 1 Alb.,

VEMMETOFTE

i Sælland.

den afri 65 Tdr. 2 Stp. 1 Fbd. 1 Alb., Skov- og Møllestyd „ Tdr. 5 Stp. 2 Fbd. 2 Alb., Kirkeiende af Lille Hebinge og Hannelev Kirker med Hartkorn 49 Tdr., Vøndergobset udgjorde 453 Tdr. 4 Stp. 2 Fbd. Uger og Engs Hartkorn, og hele Ejendommen var vurderet til 18,866 Rdlr. 5 Mk. 15 St. Prinds Karl ombyggede største Delen af Vemmetofte Hovedgaard og opførte den saa kaldte Plække ved Gaarden i Steden for de Vønderhuse, der efterhaanden vare nedrevne. Før hans Tid bestod Vorgegaarden af tre sammenbyggede grundmurede Længer, nemlig to Stuelænger imod Vst og Syd og en Bryggerlænge imod Nord, medens Gaarden imod Vest var aaben. Efter i August 1714 at have tiltraadt Vemmetofte, foretog Prindsen betydelige Uyggearbejder, i det han opførte et stort Fæhus i Læbegaarden og ombyggede en grundmuret Lade; uden for Læbegaarden opførtes tre Huse af Vingingsværk til en Vols- og en Mølleforpagter og en Dverfærster. Den østre og den søndre Hovedbygning istandsattes og ombyggedes, og den vestre Hovedbygning opførtes, ligesom og en Vols til Utegaardsmanden; Bryggerlængen nedreves, en ny grundmuret Bro over Graven ved Læbegaarden og en Træbro over Graven bag Stuehuset byggedes m. m. Svab Vøndernes Kaar angaar, da maas det omtales, at Prindsen traadte i sin Moders Fodspor, i det han 1717 fik kongelig Tilladelse til at nedbryde de 8 Vøndergaarde, hvoraf Sneekelstrup By bestod, og lægge deres Forber under Vemmetofte, hvorved denne Gaards Hartkorn forøgedes med 64 Tdr. Uger og Eng og 2 Tdr. Stobstyd. Besætningen, der 1694 udgjorde 80 Møllekarle, var 1715 126 Køer og 1721 200 Køer. Hovedindtægten fik han af Køerne, af hvilke der ydedes 5 til 6 Rdlr. for Stykket i aarlig Afgift. Iøvrigt skete det ikke Prindsen paa Lyft til at ophjælpe Vønderne; han eftergav dem al Atterstaden fra Dronningens Tid og Landgilden for Aaret 1714; i den Kundgjørelse, han da udstæbte, tales der om „Vøndernes og Underbanernes Uformuenhed og armelige Tilstand, da vi Gøbjerne allernaabigst toge i Possession“ o. s. v. Han lod i nogle Aar begge Hovedgaarde drive for sin egen Regning, for at Vønderne kunde opnaa den Hjælp af Korn og Foder, som de behøvede for at faa sine Gaarde i Drift, ligesom han ogsaa søgte at vække Sans for Hvedeyrking hos dem; men alt dette nyttede intet, efterom Vonden lige godt var og blev Træl; en Misvægt i Aaret 1719 og en dermed forbunden stor Udvælgelse baade iblandt Mennesker og Husdyr gjorde Vøndernes Tilstand i højeste Grad usel. 3 Aaret 1725 ydede 7 Tienber af Spjellerup, Emerup, Lyberslev, Faxe og Rarise Sogne i alt 202 Træder Rug, 204 Træder Byg og 148 Træder Havre;

man kan ved at sammenligne disse Tienber med de nuværende slutte, at der ikke nær høstes saa meget Korn i de 5 Sogne, som der nu alene høstes i Faxe Sogn. For at sørge for Ungdommens aandelige Lærv oprettede Prinsens tre Skoler for Gødfets Bønder i Stubberup, Frøslev og Torøje. Ogsaa de mange fattige tog han sig af, i det han udbødde Høspitalet i Spjellerup til en Vols for 21 trængende, der nu fik 12 Rdlr. hver aarlig i Steden for 10 Rdlr. tidligere, ligesom de ogsaa fik 6 Læs Brænde aarlig hver. Den hele Sum, der behøvedes hertil, var 5,040 Rdlr., som indfattedes i Vemmetofte. Prinsens havde efter sin Faders arv et stærkt Lidenstøb for Heste, saa at han ikke havde mindre end 70—80 i sin Stald paa Vemmetofte; ogsaa var han en stor Jagtelster og holdt en Mængde Jagthunde. Noget Tid benyttede han ogsaa til chemiske eller alkyemistiske Ovelser efter Tidens Smag. Prinsens, der var født i Oktober 1660, døde i Juli 1729; hans Hælbred havde albrig været god. Han var, hvad man kalder, en god, stikkelig Mand uden nogen aandelig Dygtighed og Lebedes af sine Omgivelses, især af sin Søster og Dverkammerherre v. Pleesen. „Der kommer Prins Plees med min Broder Karl,“ sagde en Gang Kong Frederik, da han saa dem sammen. Han døde ugift. Hans aarlige Indtægter vare 60—70,000 Rdlr. Kurant; men ved hans Død var hans Gæld 95,000 Rdlr. Hvor lidet Gaan hans Kasse havde haft af, at han var en stor Gødsejer, kan ses deraf, at Højstrup Gøds fra 1714 til 1726 gav ham en Indtægt af 1,300 Rdlr. og en Udgift af — 16,000 Rdlr. Hans Hofholdning kostede aarlig 30,000 Rdlr., og Penningerne til hans Kavalerer og Tjenestefolk m. m. udgjorde omt. 23,000 Rdlr.; hertil kom det kostbare Hestehold.

Hans Søster Prinsesse Sofie Hedevig, der meget havde levet sammen med sin Broder paa Vemmetofte, arvede denne Gaard efter ham. Hun var særdeles afholdt af Christian den fjette og Sofie Magdalene; thi hun og Dverkammerherre v. Pleesen havde været Dronning Anne Sofies uforsonlige Fjender, imedens den godmøbigke Prins Karl endog havde faaet Fadder til hendes sidste Døds. Kongen viste snart, hvor meget han skønnede paa sin Fasters Afværd; thi i Nytaarsgave skænkede han hende 1731 Sorgenfri Slot, og i Decbr. f. A. indgik han et Mageliste med hende, hvorved hun afstod 23 Gaarde i Frøslev og i Lille-Hebinge, 210 Tdr. Hartkorn, og derimod fik Spjellerup, Emerup og Lyberslev Kirker og 43 Gaarde i Lyberslev, Gjerns, Emerup, Torøje, Alslev, Laagerup og Ebbefov, 359 Tdr. Hartkorn. Det Vøndergøds, hun afstod, var daarlige, end det, hun fik igjen, og nu samlede Landsbyerne paa Gøbjerne under et, ligesom Hovedgaardene nu ogsaa fik

VEMMETOFTE

i Sælland.

alle de til Øerne hørende Kirker. Hvor usel Tilstanden iblandt Bønderne endog paa Kronogjerne var, ses deraf, at Gødet i Stevns og Faxe Herreder vurderedes til 20—25 Rdlr. for 1 Tønde Hartorn. Bønderne i Lybersted By bade kort efter Prinsessen om at give dem en Skole; men hun svarede dem, at hvis de attraaede en Skole, maatte de selv sørge derfor, hvilket just ikke røber synderlig Dmhu for deres aandelige Vel; thi hun maatte helst vide, hvor libet diøse fattige Menneſter vare i Stand dertil. Det var blevet en Nøbdenighed at indrette en tvungen Fattigunderſtøttelse i Steden for den frivillige; for hvert Herred oprettedes en Fattigkøſe, og en Fattiginſpektør indtrædede Fattigkøſten. Da der nu fra de to Herreder kom en Annødning til hende om at hde Bidrag, svarede hun egenhændig paa Thyſt, at hun ikke havde Thyſt hertil, hun vilde hde ſine Bidrag frivillig; hoids man fandt, at dette ikke var noſt, kunde man tagere hendes Gøbſer, ſaa ſtulde hendes Forvaltere betale. Ligefom hendes Broder var hun omgivet af Thyſtere; hendes og hans Omgangſprog var Thyſt; en danſk Prædiken kunde de noſt høre, men ellers vare de ligefom de andre kongelige Perſoner fremmede for Folket. Prinsessen havde naaget hendes leſfindige Faders Tilſtyndelſer i ſin Ungdom afſlaaet den thyſte Kejſers Haand for ikke at forlade den Kirke, i hoids Stjød hun var opdragen, hoori hun viſte ſig højt forſjellig fra ſaa mange andre Prinsesser af thyſt Herkomſt, ſom adbrig have taget i Betænkning at ſiſte Ero, naar de derved kunne vordre ruſſiſke Kejſerinder. Prinsessen, der i Begyndelſen havde 12,000 Rdlr. aarlig af Statskaſen, ſil efter ſin Broders Død 20,000 Rdlr. og fra 1731 36,000 Rdlr. Kurant. Hun var født i Auguſt 1677 og døde i Marſ 1735. I ſin ſiſte Billie udſørte hun ſin afbøde Noders Plan, i det hun gav Bemmetofte og Højſtrup Gaarde og Gøbſer til et Somfrukloſter.

Kort før ſin Død ſøſſellatte Prinsessen ſig særdeles meget med denne ſin Stiftelſe, og hun ſaſſatte da, at hendes ældſte Hofdame ſtulde være Priorinde, at hver Kloſterjomfru ſtulde opdrage et forældreløſt Barn, at der adbrig maatte være Enker i Kloſteret, ligefom og at der kun ſtulde tages Henſyn til adellig Byrd, ikke til Anerkes Mængde, naar nogen attraaede at indſkrives i Kloſteret, hvorved denne Stiftelſe dannede en Modſætning til det den Gang helt thyſte Ballis, hvor Anetavlen spillede en ſaa ſtor Rolle. For at Reformerte ogſaa kunde komme der, ſaſſattedes der intet om Religionen. En Kommiſſion nedſattedes for at gjøre Udkaſt til Fundaſen, og Sver Roſenkrands, Dverkammerherren og Otto v. Blome ſil Beſtaling til at gienneegaa dette. Den 10de Juni 1735 var Fundaſen færbig og ſil da Kongens Underſkriſt. Kloſterets

Beſtyrelſe ſtal i Følge denne beſtaa af en Priorinde og to Kuratorer, af hvilke den første ſtal foreſtaa de indre Forhold i Kloſteret og Huſholdningen, imedens Kuratorerne ſtulde have Tilſyn med dets Virkſomhed, Kapitaler og Gøbſer. Naar noget i Fælleſkab ſtal afgjøres af dem, da tilkaldes fire af Kloſterets ældſte Damer til et Konvent, i hvilket diøse have en Stemme hver, og de tre først nævnte to Stemmer hver. Naar Priorinden afgaar, vælge Kuratorerne og de fire Konventualinder en anden iblandt Damerne i hendes Sted; afgaar en af Kuratorerne, ſtulde Priorinden og den anden Kurator udbebe ſig en ny Kurator af Kongen. Somfruernes Antal ſaſſattedes først til 7, men ſtal efterhaanden ſtige til 21. Ved Indſkrivningen udredes der for en Somfru 500, for to 800 og for tre 1000 Rdlr.; efterhaanden ſtulde de oprykke til Høving og Indflytning i Kloſteret, hvilket kan opnaas med det fylde 15de Aar, og ſaa da hver 150 Rdlr., imedens Priorinden ſaar 250 Rdlr.; men med Høvingen følger det Vaaløg til enhver af Somfruerne at fremlægge Vidneſbyrd for et chriſteligt og ſikkeligt Levede og at opdrage et forældreløſt Barn. De ſtulde have hver ſit Børelſe, hver Dag holde ſælles Morgens- og Aftenbøn og nyde Maaltid ſammen Middag og Aften. Viſer en Somfru uſømmelig Opførelſe imod Priorinden, eller vil hun ikke godkende dennes Myndighed, ſtal hun først adbares med det gode; men hvis dette er frugteløſt, kunne Kuratorerne, naar Sagen kommer til deres Afgjørelſe, dømme hende til Bøder paa 20—40 Rdlr. tre Gange, og nytter dette ikke, ſtal hun forviſes fra Kloſteret. Naar en af dem dør, beſøfter Kloſteret hendes Begravelſe, men arver da og hendes Pøſere og Tiendebelen af hendes Formue. m. m. Nogle af diøse Regler minde om de vilde ſpabjere andenſteds end i Kloſterhaven eller tage at Somfruene, hvis de vilde ſpabjere andenſteds end i Kloſterhaven eller tage ud, ſtulde have Priorindens Tilladelſe, at denne ſtal unberrettes om alle deres Færdber og Dreve, hvilke ſiſtle hun kan aadne i de fire ældſte Somfruers Nærverelſe, hvis der er Miſtanke om, at de indeholde noget, ſom ikke ſømmer ſig for en Kloſterjomfru. Ligefom denne Fundaſt er ſtrevet paa Danſk, imedens Fundaſten for Ballis er paa Thyſt, ſaaledes var der ogſaa den Forſjel med Henſyn til de to Kloſters første Somfru, at imedens Ballis Kloſter ſtrag blev beboet af ti Somfruer, hvoraf itkun en danſk, en Somfru Roſenkrands, ſom Dronning Sofie Magdalene ikke med ſin bedſte Billie kunde forbigaa, og ſom derfor ogſaa maatte taale hendes Haan ſelve Indvielsfædagen — ſaa ſil af otte Somfruer tre danſke Vøllig i Bemmetofte ved dets Oprettelſe, hvilket var næſten mere end man ſtulde ventet. Dronningen, der efter nogle Aars Forløb ſil et

VENNETOFTE

i Sølland.

bødeligt Had til Overkammerherre v. Plesjen, som var den vigtigste af Klosterets Kuratorer, og hvem Stiftelsen flygte saare meget, efterfom den ikke havde kunnet komme i Gang saa snart uden virksom Pengehjælp fra hans Side, søgte nu ogsaa at hævne sig paa Vennetofte Kloster ved Drillerier; men Plesjens Klogskab afsørgede hendes Forsøg paa at slaa det. Geheimeraad Karl Adolf v. Plesjen, der var født i Marts 1678, døde i Januar 1758, efter at have været første Kurator i henimod 23 Aar og i den Tid at have varetaget blets Læru med særdeles Omhu. I Løbet af 8 Aar fulgte der tre Kuratorer efter hinanden i hans Plads, Baron Frederik Vilhelm Wedel-Varlsberg til 1763, Geheimeraad Niels Krabbe Bind til 1766 og Geheimeraad Mogens Rosenkrands til Spøtterup indtil 1776. Derpaa blev Geheimeraadene Henrik Adam Brokkenhus og Grev Joachim Godtke Moltke til Einibelsborg (senere til Bregentved) Kuratorer. Grev Moltke gjorde sig fortjent ved sin Bestyrelse af Klosteret, hvorved blets Formue efterhaanden voksede til 105,000 Rdlr., og Klosterjomsfuernes Tal steg fra 13, saaledes som det var i Plesjens sidste Tid, til 21. Efter Moltkes Indstilling ophævedes endelig 1790 det tytte Præstæmbede, der hidtil havde bestaaet ved Siden af det danske, og Klosteret fik nu ifkun en dansk Præst. I hans Tid fik Klosteret 1795 sine første (16) Expektantinder med Høving, og i Juni 1809 fik Døtre af Mænd i de 3 første Rangklasser Afgang til at indskrives i Klosteret. Da J. G. Moltke døde 1818, blev hans Søn Grev Adam Vilhelm Moltke hans Eftermand, og han vedblev at være første Kurator indtil sin Død 1864, hvorpaa hans ældste Søn og Grevskabets Arving Grev F. Moltke blev Faberens Eftermand ogsaa i denne Henseende. Første Kurator er Geheimeraad Treschow. Ved Udgangen af 1860 var Klosterets Formue 1,366,601 Rdlr., og som Følge heraf udbom der i Juni 1861 et kongeligt Reskript, i Følge hvilket der oprettedes 25 ny Pladser ved Klosteret, idet hver af de bestaaende 5 Afbelinger forsøgedes med 5 Pladser og saaledes for Fremtiden skulde være paa 30 Pladser, hvorhos Høvingerne forhøjedes. Priorinden, hvis Aarsindtægt efterhaanden var forhøjet til 600 Rdlr., faar nu 700 Rdlr., og de 30 Damer, der have Bolig i Klosteret, faa hver 400 Rdlr. i Steden for 350 Rdlr. Damerne i anden Afbeling faa 225 Rdlr. i Steden for 150 Rdlr., i 3die 175 Rdlr. i Steden for 100 Rdlr., i 4de 125 Rdlr. i Steden for 75 Rdlr. og i 5te 100 Rdlr. i Steden for 50 Rdlr. Hidtil havde der været 10 Pensionatpladser for Enter, der tidligere havde været ind-

skrevne i Klosteret; nu forsøgedes disse Pladser med 10 ny, hver ligefom for paa 150 Rdlr. Den aarlige Understøttelse til de fattige i Spjellerup og Havnlevs Hospitaler udbedes med 200 Rdlr., saa at de beroværende 40 Lemmer nu faa 20 Rdlr. hver. Ligefom hidtil understøttes 80 forelbrødsløse Børn og 87 fattige fra Klosteret. Nogle Aar i Forvejen, i Maj 1856 fastsatte et Reskript, at Gaardene skulde gaa over til Arvesætte dels for en Kjøbesum, dels for en fast aarlig Kornafgift; denne skal altid hæfte paa Gaardene og begynde samtidig med Overgangen til Arvesætte, hvormod der af Kjøbesummen skal udredes en Trebiedel af de nuværende Hæftere, og de to Trebielde blive staaende rentefrit, indtil Gaarden skifter Arvesæfter; Summen skal da udredes med Afdrag og Renter i 28 Aar. Kjøbesummen fastsattes fra 2,000—5,000 Rdlr., og Kornafgiften fra 26—57 Tønder Dvg. Klosterets mindste Gaard staar for 4 Tdr. 1 Skpr. 2 Fdl. Den største for 9 Tdr. 4 Skpr. 1 Fdl. $\frac{1}{2}$ Alb. Hartkorn. Aaret efter at denne vigtige Sag var afgjort, udbrød der i Septbr. (1857) en Udebrand, som fortærede de 2 Kornlader, de to af Prins Karl opførte Læbegaardslænger, Forvaltergaarden, Præsteboligen, Apotheket og Urtegaardsmandens Bolig m. m. I Løbet af fire Aar gjenopførtes alle disse Bygninger; til nogle af dem benyttedes de gamle Murv.

Hovedbygningen, der er stor og anseelig, udgjør 3 Fjæse af 3 Etagers Højde. Den blev 1862 indvendig og udvendig forskjøttet; da forhøjedes det indre Trappelaarn, og berover opførtes en loddertækt Kuppel med et ligeledes loddertækt Spir.

Dele Vennetoftes Hartkorn er 724 Tdr. „ Skpr. 2 Fdl. 1 Alb. Ager og Eng, hvoraf selve Gaarden har 107 Tdr. 3 Skpr. 1 Fdl. $\frac{1}{3}$ Alb.; 85 Gaarde havde 1852 557 Tdr. „ Skpr. 2 Fdl. $\frac{1}{4}$ Alb., 161 Lejehuse 38 Tdr. 5 Skpr. 2 Fdl. $\frac{1}{2}$ Alb. og 14 Fæstehuse 4 Tdr. „ Skpr. 2 Fdl. $\frac{2}{3}$ Alb. Højstrups Ager og Engs Hartkorn er 521 Tdr. 1 Skpr. 1 Fdl. $\frac{2}{3}$ Alb., Gaarden selv har 73 Tdr. 2 Skpr. 2 Fdl. $\frac{2}{3}$ Alb., 65 Fæstegaarde havde 1852 429 Tdr. 2 Skpr. 2 Fdl. $\frac{2}{3}$ Alb., 87 Lejehuse 15 Tdr. 4 Skpr. 2 Fdl. $\frac{1}{4}$ Alb., og 2 Fæstehuse „ Tdr. 4 Skpr. 3 Fdl. $\frac{2}{3}$ Alb.. 1863 var Arvesætte indført for 57 Gaardes Vedkommende, hvoraf 39 i Steens Herred og 18 i Fjæse Herred. Klosterets Skove have et Areal af 2,469 Tdr. Land, og Skovstykket er 93 Tdr. 2 Skpr. 2 Fdl. $\frac{2}{3}$ Alb.; Møllestykken er 8 Tdr. 2 Skpr. Det matrikulerede Liende-Hartkorn er 121 Tønder.